

De gode kulturhistorier

Af Eske K. Mathiesen

Der er velmotiverede stikpiller til Statsradiofoniens smagscensur og i det hele taget en frisk tone i Iørn Piøs artikel fra 1958, *Ægte folkelighed*. Artiklen var et debatindlæg, bl.a. mod Poul Henningsen, der ikke kunne udstå den sentimentalitet, Piø polemisk fremhæver som det måske egentlig folkelige. Det var nu ikke blot polemisk fra Piøs side, det med sentimentaliteten, det var noget han mente. Mange år senere hyldede han sentimentaliteten i causeriet *Sentimentalitetens gavnlige virkninger* (Folkeminder 1990:3). Og det var en drivkraft gennem Piøs hele virke at gøre opmærksom på, at følelsen bag et udtryk ikke behøvede at være ringere eller mindre personlig, blot fordi den blev iklædt et konventionelt udtryk, en kliché. Man skulle ikke dømme følelserne på deres masker. Ej heller de mennesker, der havde følelserne. Samspillet mellem følelse og sprog er langt mere kompliceret, end det ser ud til. Piø vendte ofte tilbage til det problem.

Udforskningen af visernes historie førte Piø videre. Det gjaldt både kortlægningen af skillingsviserne og studierne af Danmarks gamle Folkeviser, som måske ikke alle var så gamle endda, måske blot digtet i gammel stil. Bl.a. den problematik skrev han disputats om i 1985, *Nye veje til folkevisen. Studier i Danmarks gamle folkeviser*.

Et opgør med den romantiske, idealistiske folkemindevidenskab og især dens triste forsteninger og forplumringer i form af demagogisk nationalisme, racisme, nazisme og nostalgiske drømme om guldalder, ægthed og autenticitet fik aldrig Piøs interesse. Han holdt vel inderst inde for meget af de gamle folkeminder, som de fandt deres form i den såkaldte guldalder, til at gå i krig mod deres idégrundlag. Som jo også er mere sammensat end som så. Bl.a. holdt Piø af den linje i folkemindevidenskaben, som førte tilbage til de lidt ældre lokalbeskrivelser og præsteindberetninger. Dem fremhævede han i sin håndbog fra 1966 *Folkeminder og traditionsforskning* som inspirationer for den hjemlige etnografi, han dengang slog til lyd for.

Og så kunne han vel ikke få sig selv til at hænge sin gamle chef på Folkemindesamlingen, arkivar Hans Ellekilde, mangeårig sekretær i Foreningen Danmarks Folkeminder, ud i eftertankens og den kolde

krigs grelle lys. Også Ellekilde, der for offentligheden i 50'erne stod som indbegrebet af den hyggelige Folkemindesamling, havde i sine yngre år, som så mange andre, sværmet for germanisme og raceteorier, og han havde bl.a. i indledningen til bogen *Vore danske Folkeeventyr* fra 1928 (Danmarks Folkeminder nr. 35) skrevet: »Vi tør heldigvis tro, at der er Drengene endnu i Danmark, som drømmer om Daad, og saa længe er Æventyret uovervindeligt, det staar i Pagt med Drengenes stærkeste og hedeste Drøm. Drøm er ikke Daad, det er rigtigt; men det er ogsaa rigtigt: Uden Drøm intet Digt, uden Digt ingen Daad. Barndomsdrøm, Ungdomsdigt, Manddomsdaad, Alderdomsvisdom gaar Haand i Haand. Folkeæventyret er vor egen hvide Folkeæts stærke Barndomsdrøm og dens livfulde Ungdomsdigt, det har betinget dens Manddomsdaad at holde Verdensherredømmet i sin Haand. Derfor har Folkeæventyret bestandig været saa elsket af den hvide Races Børn og vil formentlig vedblive at være det en god Tid endnu.« Ikke sandt! Her gås ikke i små sko.

Direkte konfliktsky var Piø vel ikke. Men hvad skulle det nytte at trække Ellekildes bragesnak frem i offentligheden, har han tænkt. Og vedblev at tænke. Piø vidste fra sit mangeårige, omfattende formidlingsarbejde i radio og tv, i foredrag og på tryk for meget om, hvor inderligt folk holdt af de gode gamle folkeminder, af nisserne, julen, spøgelsesne, troldene, festsykkene osv., til at ville så alt for kraftig tvivl om disse tings autenticitet og historiske fundamenter. Han smuglede i stedet en del kildekritik ind hist og her, korrigerede oplysninger, føjede nyt stof til, diskuterede, oplyste. Og prikkede på de måder til folkelighedens og folkemindets ubetingede ægthed. Ideologiske og politiske overtoner holdt han sig fra. Dem lod han andre om. Sådan var hans stil. For den blev han belønnet med Dansk Forfatterforenings populærvidenskabelige pris.

De egentlige folklorister har i Danmark aldrig været ret mange. Måske har dette været medvirkende til, at faget til enhver tid har været meget stærkt defineret af de få, der virkelig beskæftigede sig med det. Dygtige til at samarbejde har folkloristerne heller ikke altid været, de har været tilbøjelige til at gå deres egne veje, også fordi specialerne er så mange og hver især så omfattende. Mon ikke folkemindesvidenskabens historie i Danmark bedst kunne skrives i form af levnedsskildringer af dens større og mindre, men ofte ret originale personligheder? Hvad har i grunden været de bestemmende drivkræfter i en Tang Kristensens, en Feilbergs, en Ferdinand Ohrts, en Axel Olriks, en Laurits Bødgers virke? Har drivkræfterne altid været strikt videnskabelige? Eller har de mindst lige så meget haft rod i personlige problemstillinger og sociokulturelle

konfliktsituationer? Videnskab og personlighed udelukker jo ikke hinanden, men undertiden kan videnskaben i den grad være gennemtrukket af personligheden, af temperamentet, af subjektiviteten.

Teoriernes tankebygninger og diskussionen af dem har kun sjældent plaget folkemindvidenskaben, og de gange, hvor det er sket, ikke med lykkelig udgang. Hvis man i det hele taget kan tale om én folkemindvidenskab. Kritikere vil sige, at folkemindvidenskaben har haft svært ved at løfte sig over stoffet, som man i stedet har læst og tolket med støtte, hvor man kunne finde en sådan, oftest i filologien og lokalhistorien. For det meste er der fra anden akademisk side blevet set skævt til folkemindvidenskaben, i alle tilfælde af mange historikere, mest fordi den ofte bygger på vanskeligt kontrollerbare mundtlige kilder og deres lige så vanskeligt gennemskuelige tradering. Og så har mange fine akademikere rynket på næsen ad folkemindvidenskabens *folkelighed*.

Kedeligt har livet på Folkemindesamlingen og blandt folklorister ikke været. Da Folkemindesamlingen i sin tid holdt til på Det Kgl. Bibliotek, blev den kaldt Nisseloftet. Piø har i sin måske morsomste artikel beskrevet Nisseloftet (*Fra den gamle Folkemindesamling. Sådan set. Erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek. Indsamlet og udgivet i anledning af 200-års jubilæet for bibliotekets åbning for publikum den 15. november 1993*), så man ikke er i tvivl om berettigelsen af betegnelsen. Og jeg, der begyndte på Folkemindesamlingen i 1965, kan bevidne, at det virkelig var et særligt sted. Også, naturligvis, fordi hele biblioteket syntes befolket af originaler. Flere af dem besøgte jævnligt Folkemindesamlingen.

Hen imod lukketid kunne man således være nogenlunde sikker på at blive opsøgt af redaktør ved *Ordbog over det danske Sprog*, magister Aage Rohmann med sit elegante fipskæg. »Så, nu er han også stået op«, som Folkemindesamlingens mangeårige sekretær fru Ransy plejede at sige. Han havde gerne fundet en oplysning som sikkert ville interessere én, eller burde gøre det, og skrevet den ud på en blank oktavseddel med sin tydelige, smukke skrift. Og så begyndte han ellers at kommentere og fortælle. Engang blev emnet dansepladser på Bornholm, kan jeg huske; de jævne pladser, ungdommen i fiskerlejerne og i havnene tidligere brugte at danse på om sommeren. Jo mere Rohmann fortalte, desto mere greb emnet ham og han kom helt tilbage til sin barndoms bornholmske sprog. Han fortalte så levende, at man kunne lugte vinden fra havet og høre edderfuglene snakke. På bornholmsk.

Diskret kunne gamle Richard Paulli snige sig ind på samlingen iklædt sin sorte alpajakke og efter kort tids kiggen rundt slå ned på det guldkorn, han søgte. Han kendte Folkemindesamlingen som sin egen

bukselomme, var selve personifikationen af biblioteket. Han var begyndt her som *ekstraordinær assistent* i 1909, 19 år gammel, og havde siden udviklet sig til den formentlig mest ekstraordinært vidende bibliotekar i nyere tid. Man kunne ikke se det på ham umiddelbart. Men det var ham, der så veloplagt havde udgivet Uglspil-bogen i den store folkebogsudgave (bind 11), som han var én af redaktørerne af. Der var krudt i den noble herre. Og han vidste hvad folkeminderne, folks egen kultur, var værd. Også i den henseende var han én af Rasmus Nyerups arvtagere.

Nu er Folkemindesamlingen administrativt flyttet tilbage til Det kgl. Bibliotek, nisserne er flyttet hjem. På universitetet har man smidt dem ud. Men lad os se, om de ikke dukker op igen. Et samfund, der vil være sig selv kulturelt bekendt, kan ikke undvære folkemindesamlerne. Selv om der, lige siden de første af dem dukkede frem og talte grundtvigsk, er blevet gjort grin med dem. En del af den grinagtighed har jeg samlet i min bog *Den latterlige folkemindesamler* (udgivet af Foreningen Danmarks Folkeminder 1989), så det emne skal jeg ikke komme nærmere ind på her. Blot røbe, at det ikke lades ustraffet, når en videnskab vælger at gå med nissehue. Og ikke kun til jul.

Summary

The good cultural stories

With a point of departure in the folklorist Iørn Piø's article from 1958 »Ægte Folkelighed« (Genuine folkishness) Piø and his views are recalled, and glimpses are served up from the more or less glorious but always entertaining history of Danish folklore and the folklore collection.

Nærbutikken på tanken

Forretningslivet er i dag samlet i de store byer. Benzintankens nærbutik er i mange småbyer på landet derfor den eneste mulighed for at købe ind lokalt.